

PEDAGOGIK TEXNOLOGIYA TURLARI VA DARS MODULLARI

Abdurazzoqov Ilhom Rustamovich

Termiz davlat pedagogika instituti

Informatika va uni o'qitish metodikasi kafedrası o'qituvchisi,

Tel: +998 91 587-00-96

Elektron pochta (e-mail):

ilhomabdurazzoqovterdpi@gmail.com

Elyorbek Boboqulov Odil o'g'li

Termiz davlat pedagogika instituti talabasi

Lolayev Bahrombek Sherali o'g'li

Termiz davlat pedagogika instituti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Pedagogik texnologiya turlari va dars modullari, pedagogik texnologiyalarning o'qitishda bugungi kundagi ahamiyati haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Texnologiya, pedagogik texnologiya, metodika, o'quv jarayoni.

Kirish. Ta'lim–tarbiya mazmuni, maqsad va vazifalari davrlar o'tishi bilan kengayib borishi natijasida uning shakl va usullari ham takomillashib bormoqda. Hozirda inson faoliyatining asosiy yo'nalishlari ulardan ko'zda tutilgan maqsadlarni to'liq amalga oshirish imkoniyatini beruvchi yaxlit tizimlar, ya'ni texnologiyalarga aylanib bormoqda. Xuddi shu kabi ta'lim-tarbiya sohasida ham so'nggi yillarda pedagogik texnologiya amal qila boshladi. Pedagogik texnologiya tushunchasi ta'lim-tarbiya amaliyotini rivojlantirish ehtiyojlari asosida kelib chiqqan, va hozirda pedagogika, psixologiya fanlarida o'z o'rniga ega bo'lgan keng ko'lamli serqirra tushunchadir. Pedagogik texnologiyada ishlab chiqarish sohalaridagi turli texnologiyalardan farqli ravishda ishlov beriladigan material o'quvchi (ta'lim oluvchi)ning aqliy, ruhiy, axloqiy sifatlari bo'lib, ularga o'qituvchi, tarbiyachi tomonidan ma'lum maqsadlarga erishish yo'lida har turli ta'sirlar o'tkaziladi. Pedagogik texnologiya tushunchasi dastlab XX asrning o'rtalarida AQSHda paydo bo'lib, 1940-50 yillar o'rtasigacha "Ta'lim texnologiyasi" deb yuritilib kelgan va bu ibora texnika vositalaridan foydalanib o'qitishga nisbatan qo'llanilgan. 50-60 yillarda programmashtirilgan ta'lim nazarda tutilgan, 70- yillarda "pedagogik texnologiya" iborasi qo'llanilib u avvaldan loyihalashtirilgan va aniq belgilangan maqsadlarga erishishni kafolatlovchi o'quv jarayonini bildirgan. 1979 yilda AQSHning Pedagogik kommunikatsiyalar va texnologiyalar assotsiatsiyasi tomonidan Pedagogik texnologiyani kompleks, integrativ jarayon deb asoslangan va 80- yillarning boshidan esa pedagogik texnologiya deb ta'limning kompyuterli va axborot texnologiyalarini yaratishga aytilgan.

Asosiy qism.

Hozirda bu tushunchaga quyidagi turli ta'riflar berilgan:

Texnologiya – biror ishda, san'atda, mahoratda qo'llaniladigan usullar, yo'llar yig'indisi. (Izohli lug'at).

Texnologiya – ishlov berish, ahvolni o'zgartirish san'ati, mahorati, qobiliyati metodlar yig'indisi. (V.M.Shepel).

Pedagogik texnologiya – Bu o'qituvchi (tarbiyachi)ning o'qitish (tarbiya) vositalari yordamida o'quvchi (talaba)larga muayyan sharoit va ketma-ketlikda ta'sir ko'rsatish va bu faoliyat mahsuli sifatida ularda oldindan belgilangan shaxs sifatlarini shakllantirish jarayondir. (N.Saydaxmedov).

Pedagogik texnologiya – o'qitishning, ta'limning shakllari, metodlari, usullari, yo'llari, tarbiyaviy vositalarning maxsus yig'indisi va komponovkasi (joylashuvi)ni belgilovchi psixologik tartiblar (ustanovka)lar majmuasi;u pedagogik jarayonning tashkiliy-uslubiy vositalaridan iborat (B.T.Lixachev).

Pedagogik texnologiya – texnika resurslari, odamlar va ularning o'zaro ta'sirini hisobga olgan holda ta'lim shakllarini optimallashtirish vazifasini qo'yuvchi o'qitish va bilimlarni o'zlashtirishning hamma jarayonlarini yaratish, qo'llash va aniqlashning tizimli metodi. (YUNESKO).

Pedagogik texnologiya – bu o'qitishga o'ziga xos yangicha (innovatsion) yondashuvdir.U pedagogikadagi ijtimoiy-muhandislik tafakkurining ifodalanishi, texnokratik ilmiy ongning pedagogika sohasiga ko'chirilgan tasviri, ta'lim jarayonining muayyan standartlashuvi hisoblanadi.(B.L.Farberman)

Ushbu aytilganlar asosida pedagogik texnologiyaning quyidagi eng qisqa va umumlashtirilgan ta'rifini keltirishimiz mumkin:

“Pedagogik texnologiya – barkamol insonni shakllantirish faoliyati”.

Shu bilan birga pedagogik texnologiyaning keng ko'lamli, serqirra tushuncha ekanligini hisobga olgan holda uning quyidagi yana bir nechta ta'riflarini keltirishimiz mumkin.

Pedagogik texnologiya – axborotlarni o'zlashtirish, ulardan amalda foydalanish, ulardagi yangi ma'no-mazmunlarni hamda axborotlar orasidagi turli bog'liqliklarni ochish orqali yangi axborotlar yaratishga o'rgatish jarayonidan iborat.

Pedagogik texnologiya – bu o'z oldiga ta'lim shakllarini optimallashtirish vazifasini qo'yuvchi, butun o'qitish va bilimlarni o'zlashtirish jarayonini texnik resurslar va odamlarning o'zaro munosabatlarini hisobga olgan holda yaratish, qo'llash va aniqlashning tizimli metodidir.

Pedagogik texnologiya turlari

Pedagogik texnologiyalar uzluksiz ta'lim turlari, ta'lim sohalari hamda ayrim belgilari bo'yicha turlarga ajratiladi

Uzluksiz ta'lim turlari bo'yicha maktabgacha ta'lim, boshlang'ich ta'lim, tayanch

ta'lim, maktabdan tashqari-ko`shimcha ta'lim, o`rta maxsus, kasb-hunar ta'limi, oliy ta'lim, qayta tayyorlash va malaka oshirish ta'limi pedagogik texnologiyalariga bo`linadi. Shu bilan birga, ta'lim sohalari bo`yicha ona tili, xorijiy tillar, adabiyot, ijtimoiy, tabiiy, aniq fanlar, san'at, sport, texnika, texnologiya, amaliy fanlar, kasb-hunarlar, maxsus ta'lim pedagogik texnologiyalari mavjud.

Hozirda mavjud bo`lgan pedagogik texnologiyalarni bir qancha belgilariga qarab turlarga ajratiladi. Bu belgilar haqida gapirishdan oldin shuni eslatib o`tishimiz kerakki, pedagogik texnologiya doimo kompleks xarakterga ega bo`lib, u faqat bittagina omildan, metoddan, tamoildan foydalanmaydi. Ya'ni quyida keltiriladigan turlarigagina xos bo`lgan monotexnologiyalar aslida mavjud emas. Lekin har bir pedagogik texnologiyada asosiy e'tibor ta'lim jarayonining u yoki bu tomoniga qaratilishi natijasida ularni shu belgilari bo`yicha turlarga ajratiladi.

Bilish faoliyatini boshqarish bo`yicha pedagogik texnologiyalar turlari:

- Klassik ma'ruza;
- Texnika vositalari yordamida o`qitish;
- Maslahatchilik tizimi;
- Darslik bo`yicha o`qitish;
- Kichik guruhlar tizimi;
- Kompyuter yordamida o`qitish
- Repetitorlik tizimi;
- Dasturlashtiriladigan boshqaruv.

Ta'lim oluvchiga yondashuv turi bo`yicha pedagogik texnologiyalar quyidagicha nomlanadi:

- Avtoritar;
- Didaktik yo`naltirilgan;
- Ijtimoiy yo`naltirilgan;
- Antropologik yo`naltirilgan;
- Pedagogik yo`naltirilgan;
- Shaxsga yo`naltirilgan;
- Insonparvarlikka va shaxsga yo`naltirilgan;
- Hamkorlik texnologiyalariga yo`naltirilgan;
- Erkin tarbiyaga yo`naltirilgan;
- Ezoterik ta'lim va tarbiyaga yo`naltirilgan.

Qo`laniladigan asosiy metod bo`yicha pedagogik texnologiyalar quyidagi turlarga ajratiladi:

- Dogmatik, reproduktiv metod ;
- Tushuntirish, ko`rgazmali;
- Rivojlantiruvchi ta'lim;
- Muammoli, izlanishli;

- Ijodiy metod;
- Dasturlashtirilgan ta'lim metodi ;
- Dialogli metod;
- O`yin metodi ;
- O`z-o`zini rivojlantiruvchi ta'lim metodi;
- Axborotli (kompyuterli) ta'lim metodi

Tashkiliy shakllariga ko`ra pedagogik texnologiyalar quyidagi turlarga bo`linadi:

- Hozirgi an'anaviy ta'lim;
- Shaxsga yo`naltirilgan pedagogik jarayon asosidagi pedagogik texnologiyalar;
- O`quvchilar faoliyatini faollashtirish va jadallashtirish asosidagi pedagogik texnologiyalar;
- O`quv jarayonini boshqarish va tashkil qilish samaradorligi asosidagi pedagogik texnologiyalar;
- Materialni didaktik takomillashtirish va rekonstruksiyalash asosidagi pedagogik texnologiyalar;
- Xususiy fanlar pedagogik texnologiyalari;
- Alternativ texnologiyalar;
- Tabiatga moslashtirilgan texnologiyalar;
- Rivojlantiruvchi ta'lim texnologiyalari;
- Mualliflik maktablari pedagogik texnologiyalari;
- Texnologiyalarni loyihalash va o`zlashtirish texnologiyalari.

Bundan tashqari shaxsning xususiyat va sifatleri tarkibiga yo`naltirilganlik bo`yicha pedagogik texnologiyalar quyidagi turlarga ajratiladi:

- Fanlar bo`yicha bilim, ko`nikmalarni shakllantirishga yo`naltirilgan – axborot texnologiyalar;
 - Aqliy faoliyat usullarini shakllantirishga yo`naltirilgan –operatsion texnologiyalari;
 - Estetik va axloqiy munosabatlar sohasini shakllantirishga yo`naltirilgan emotsional-badiiy va emotsional axloqiy texnologiyalar;
 - Shaxsning o`z-o`zini rivojlantirish mexanizmlarini shakllantirishga yo`naltirilgan o`z-o`zini rivojlantirish texnologiyalari;
 - Ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yo`naltirilgan –evristik texnologiyalar;
 - Amaliy faoliyat sohasini rivojlantirishga yo`naltirilgan amaliy texnologiyalar.
- Pedagogik texnologiyalarni quyidagi belgilariga ko`ra tasnif qilinadi:
- Qo`llash darajasiga ko`ra;

- Falsafiy asosiga ko`ra;
- Asosiy rivojlantiruvchi omiliga bo`yicha;
- O`zlashtirish konsepsiyasi bo`yicha;
- Shaxsiy belgi-sifatlariga ko`ra yo`nalganligi bo`yicha;
- Mazmun xususiyatlari bo`yicha ;
- Boshqaruv turiga bo`yicha;
- Bolaga yondashuv bo`yicha;
- Ko`p qo`llanilgan metodlari bo`yicha;
- Ta`lim oluvchilar toifalari bo`yicha.

Pedagogik texnologiya bilan metodika orasidagi farq

Hozirgi kunda pedagogik texnologiya haqidagi aniq tushuncha va tasavvurlar birmuncha kamligi tufayli, uni xususiy metodikalar bilan deyarli tenglashtirish hollari uchraydi. Aslida esa ular orasida jiddiy farqlar mavjud bo`lib, quyida ular haqida qisqacha bayon qilinadi.

Pedagogik texnologiya – o`quvchini mustaqil o`qishga, bilim olishga, fikrlashga o`rgatishni kafolatlaydigan jarayondir.

Metodika – o`qituvchining bilimi, ko`nikmasi mahorati, shaxsiy sifatleri, temperamentiga bog`liq bo`lib, ma`lum shaxs o`qituvchi uchun qulay bo`lgan o`qitish usullari va yo`llari majmuadir. U alohida metodikalarga ajratiladi. Pedagogika fani ma`lum o`quv fanlarini o`qitish qonuniyatlarini tadqiq qiladi. Masalan, tillar metodikasi, arifmetika metodikasi va shu kabilar.

Ushbu farqlar yuzasidan quyidagi fikrni eslash mumkin: "Aslida zamonaviy ta`lim metodlari muqaddas qiziquvchanlikni hozircha batamom bo`g`ib tashlamagani deyarli mo`jiza, chunki bu nozik nihol (ya`ni qiziquvchanlik) rag`batlantirish bilan bir qatorda, eng avvalo, erkinlikni talab qiladi, yo`qsa, u shaksiz, mahv bo`ladi". (A.Eynshteyn).

Bu yerda ta`lim metodlari qiziquvchanlikka yetarlicha erkinlik bera olmasligi nazarda tutilmoqda. Pedagogik texnologiya esa bolaning qiziquvchanligini har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan.

"Pedagogik texnologiya" tushunchasi xususiy fanlar va mahalliy darajalardagi o`qitish metodikalari tushunchasi bilan mos keladigan hollar xususiy darajadagi pedagogik texnologiyalarga tegishli. Ular orasida faqat asosiy e`tiborni nimaga qaratilishida farqlar mavjud.

Texnologiyalarda ko`proq prosesual, miqdoriy va hisob-kitob komponentlari ifodalansa, metodikalarda maqsad, mazmun, sifat va variantli yo`naltiruvchi tomonlari ko`proq ifodalanadi. Texnologiya metodikalardan o`zining qayta tiklanuvchanligi, natijalarining turg`unligi, ko`plab "agar"lar (agar o`qituvchi iste`dodli, agar bolalar qobiliyatli bo`lsa, agar yaxshi ota-onalar bo`lsa....) yo`qligi bilan farq qiladi. Ya`ni texnologiya tegishli tayyorgarlikka ega bo`lgan hamma mutaxassislar tomonidan qayta tiklash va qo`llash mumkinligi bilan juda ham individual bo`lgan metoddan farq qiladi.

Metod – biror harakatni amalga oshirish yo`li, usuli yoki ko`rinishidan iborat.

Xulosa. Bunda harakatni amalga oshirish yo`li deb, bajarilishi talab etilayotgan faoliyat uchun qo`llash mumkin bo`lgan bir nechta yo`ldan oldindan ko`zda tutilgan maqsadga muvofiq ravishda tanlangan yo`lga aytiladi.

Harakatni amalga oshirish usuli deb, tanlangan ma`lum yo`ldan foydalangan holda oldindan ko`zda tutilgan maqsadga erishish uchun qo`llaniladigan harakat usullariga aytiladi.

Hozircha metodlar ,metodikalar va texnologiyalar bitta tushuncha sifatida idrok qilinmoqda. Texnologiyalar va metodikalarni aralastirilib yuborish shunday hollarga olib keladiki, ba`zan metodika texnologiyalar tarkibiga kirib qoladi, ba`zan esa aksincha

Pedagogik texnologiya o`quv jarayoni (ya`ni o`qituvchining o`quvchining faoliyati bilan), uning tarkibi, vositalari, usullari va shakllari bilan eng ko`p darajada bog`langan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Rustamovich, A. I. (2024). INTERACTIVE METHODS OF COMPUTER SCIENCE USED IN FOREIGN COUNTRIES, NEW METHODS AND TOOLS OF TEACHING WERE DISCUSSED. *Web of Agriculture: Journal of Agriculture and Biological Sciences*, 2(5), 175-180.
2. Rustamovich, A. I., Bahrom Yo`ldosh o`g, B., & Ibodullo o`g, N. J. R. (2024). JAMIYATNI AXBOROTLASHTIRISHNI TA`LIM TIZIMIDAGI AHAMIYATI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 45(7), 42-48.
3. Rustamovich, A. I., Azizjon o`g`li, A. S., & Hayotbek o`g`li, N. I. (2024). MASOFAVIY TA`LIM VA UNI TASHKIL ETISH ASOSLARI. *World scientific research journal*, 27(1), 165-170.
4. Rustamovich, A. I., Abdumo`minovich, A. Y. L., & Chori o`g`li, M. J. (2024). TA`LIM JARAYONINI TASHKIL ETISHDA INTERNET XIZMATLARIDAN FOYDALANISHNING O`RNI. *World scientific research journal*, 27(1), 92-96.
5. Xolbek o`g`li, S. S. (2024). KOMPYUTER O`YINLARI VA ULARNING FOYDALI VA ZARARLI JIHATLARI: Abdurazzoqov Ilhom Rustamovich. *Лучшие интеллектуальные исследования*, 22(2), 212-218.
6. Rustamovich, A. I. (2024). INTERNET IMKONIYATLARI VA INTERNETDAN FOYDALANISH BILAN BOG`LIQ ASOSIY TUSHINCHALAR. *World scientific research journal*, 28(1), 76-81.
7. Rustamovich, A. I. (2024). BASIC CONCEPTS RELATED TO INTERNET CAPABILITIES AND INTERNET USAGE. *Web of Discoveries: Journal of Analysis and Inventions*, 2(5), 141-146.
8. Abdimuminovich, A. B. (2024). MEDIANING BOSHQA AXBOROT XIZMATLARI BILAN O`ZARO MUNOSABATI. *World scientific research journal*, 28(1), 25-30.
9. Rustamovich, A. I. (2024). INTERNET IMKONIYATLARI VA INTERNETDAN FOYDALANISH BILAN BOG`LIQ ASOSIY TUSHINCHALAR. *World scientific research journal*, 28(1), 76-81.
10. ABDURAZZOQOV, I. (2024). vUMUMTA`LIM MAKTABLARIDA INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANINI O`QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH. *Acta NUUz*, 1(1.3. 1), 61-65.